

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ

Кафедра гуманітарних дисциплін

«ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРАХ»

МАТЕРІАЛИ

II Всеукраїнської науково-практичної конференції

20 лютого 2020 року, м. Маріуполь

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

МАТЕРІАЛИ

**II ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРАХ»**

**20 лютого 2020 року,
Маріуполь, Україна**

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DONETSK STATE UNIVERSITY OF MANAGEMENT
DEPARTMENT OF HUMANITIES**

CONFERENCE INFORMATION PACKAGE

2nd ALL-UKRAINIAN SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

«HISTORY OF UKRAINE IN THE REGIONAL AND GLOBAL DIMENSIONS»

**20 February 2020,
Mariupol, Ukraine**

УДК 94(477)(063)

У 45

Історія України в регіональному та глобальному вимірах: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Маріуполь, 20 лютого 2020 р. Маріуполь: ДонДУУ, 2020. 189 с.

Редакційна рада:

головний редактор – доктор наук з державного управління, професор, ректор ДонДУУ
Світлана Марова,

заступник головного редактора – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи ДонДУУ Ольга Балуєва.

Редакційна колегія:

доктор наук з державного управління, професор, проректор з науково-педагогічної роботи ДонДУУ, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін ДонДУУ Валентина Токарева,

кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін ДонДУУ
Наталя Малярчук,

старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін ДонДУУ Андрій Никифоренко.

У збірнику представлені подані на конференцію доповіді та повідомлення, присвячені аналізу окремих аспектів вітчизняної історії нового та новітнього часу, української культури та освіти, видатним постатям української історії, вивченню місця України в контексті європейської та світової історії, містам та селам України в контексті локальної історії, актуальним проблемам гендерної та жіночої історії, становленню і розвитку української преси в контексті формування української державності.

Для науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів і всіх тих, хто цікавиться історією України.

Адреса редакції: 87547, м. Маріуполь, вул. Аеродромна, 7, к. 401.

© Донецький державний університет управління, 2020

ЗМІСТ

**СЕКЦІЯ 1. УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ**

<i>Гой В.</i>	Економічний аспект євроінтеграційного курсу України: проблеми та перспективи	8
<i>Зейналова Е.</i>	Тероризм в нову комунікаційну епоху	11
<i>Ліончук О.</i>	Польсько-українські відносини в розрізі історичної політики наприкінці ХХ- на початку ХХІ століття	14
<i>Мателешко Ю.</i>	Роль німецько-австрійської династії Шенборнів у соціально-економічному та культурному розвитку Закарпаття ХVІІІ-початку ХХ ст.	19
<i>Онуфрієнко Н., Матвійчук А.</i>	Роль України у світових культурно-цивілізаційних процесах	23

**СЕКЦІЯ 2. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ НОВОГО ТА НОВІТНЬОГО ЧАСУ: ПОЛІТИЧНИЙ ТА
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ**

<i>Мотуз В.</i>	Соціалістичні перетворення в українському селі в перше десятиріччя «радянської влади» (1919-1928): соціальна політика та її соціокультурні виміри	27
<i>Рибальченко А.</i>	Ювенальна юстиція в Україні: історія виникнення та проблеми функціонування	30
<i>Скус О.</i>	Міфічна «Польська організація військова» Уманщини	33
<i>Танасюк В.</i>	«Торгзін» на території УСРР (1931-1933 рр.): створення та діяльність	37
<i>Хоменко П.</i>	Гайдамаки – в’язні Київської фортеці	40
<i>Чурилов Б.</i>	Судоустрій Української козацької держави в період гетьманування Богдана Хмельницького	44

СЕКЦІЯ 3. ВИДАТНІ ПОСТАТІ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

<i>Беляєва К.</i>	Віктор Іванович Гошкевич (1860-1928) і дослідження Кам’янської Січі	50
<i>Золотухін П.</i>	Українці в Голлівуді: Едвард Дмитрик, Майк Мазуркі, Джек Пеланс	52
<i>Сикало А.</i>	Благодійна діяльність Олексія Кириловича Алчевського	56
<i>Танцева Є.</i>	Ім’я Миколи Леонтовича на мапі Покровська	59
<i>Шинкаренко І.</i>	Гришинський період у творчості Миколи Леонтовича	61

СЕКЦІЯ 4. УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА: МИНУЛЕ Й СУЧАСНІСТЬ

<i>Божук А.</i>	Нездійснений проєкт санаторію для українських письменників у Криму: до питання про нерухомість Євгена Чикаленка в Алупці	65
<i>Гусейнов В., Попов А.</i>	Монументальне мистецтво і стріт-арт в сучасному міському просторі (на прикладі Маріуполя)	69
<i>Дояр Л.</i>	Більшовицький нон-фікшн 1927 р.: київська рефлексія на жовтневі (1917) події у Петрограді	73
<i>Кушнір Л.</i>	Музейні освітні програми для дітей з інвалідністю: умови та етапи реалізації	77
<i>Малярчук Н., Белоногова О., Терстух Д.</i>	Перспективи використання експозиції відділу археології Маріупольського краєзнавчого музею у викладанні історії України	80
<i>Марків Ю.</i>	Шкільна освіта Харкова 20-х років ХХ століття в контексті політики українізації	84
<i>Петрова І., Лотоцька С.</i>	Мозаїки радянського періоду в архітектурному просторі Вінниччини	88
<i>Саєнко С.</i>	Відображення колгоспного життя в радянському кінематографі 30-х рр. ХХ ст.	91

СЕКЦІЯ 5. РЕЛІГІЯ ТА ЦЕРКВА ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

<i>Бутенко Я.</i>	Еміліан Ковч: відображення історичної дійсності через призму біографії	96
<i>Грузова Т.</i>	Економічний тиск на духовенство УСРР у роки «упокорення голодом» (1932-1933 рр.)	100
<i>Криворучко Н.</i>	Роль релігійних організацій у здійсненні соціальної роботи в малих та середніх містах України: практичний аспект	104
<i>Куриляк В.</i>	Історія практики дошлюбного консультування в Церкві Адвентистів сьомого дня	108
<i>Марківська Л., Сірук Н.</i>	Парадигма збереження православ'я на Волині у період Другої Речі Посполитої (на прикладі діяльності Товариства імені митрополита Петра Могили)	111
<i>Мірошниченко О.</i>	Фактор найменування у формуванні старообрядницької конфесійної ідентичності	114

СЕКЦІЯ 6. МІСТА ТА СЕЛА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЛОКАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ТА ГЛОБАЛЬНІЙ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ

<i>Луковенко І.</i>	Старовинні православні храми Донеччини: історична доля та сучасний стан	118
---------------------	---	------------

Постернак І.,		
Постернак О.	Історико-культурний туристичний потенціал Одеси	121
Семенова О.	Локальна ідентичність мешканців київського передмістя: антропологічний аспект (на прикладі смт Глеваха Васильківського району Київської області)	125

СЕКЦІЯ 7. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ХХ-ПОЧ. ХХІ СТ. КРИЗЬ ПРИЗМУ СПОГАДІВ СУЧАСНИКІВ ПОДІЙ

Гринюка Б.	Спогади учасників війни в Афганістані (1979-1989 рр.) та ліквідаторів аварії на Чорнобильській АЕС з сіл Коцюбинці й Чагарі (Гусятинський район Тернопільської області)	131
Сібілевич А.	Донбас 20-30-х рр. ХХ ст. у спогадах українського правозахисника та дисидента Петра Григоренка	135

СЕКЦІЯ 8. ГЕНДЕРНА, ЖІНОЧА ІСТОРІЯ: ЛОКАЛЬНИЙ, РЕГІОНАЛЬНИЙ, НАЦІОНАЛЬНИЙ, МІЖНАРОДНИЙ РІВЕНЬ

Ліончук Р.	Гендерні дослідження в сучасній Україні	138
Ромашко К.	Суспільна реакція на мобільні форми роботи жінвідділів Чернігівської губернії УСРР в 20-х рр. ХХ ст.	141

СЕКЦІЯ 9. ІСТОРІЯ ВІЙСЬКА ТА ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ

Денисов К.	Формування позитивного образу учасників Революції Гідності та ветеранів російсько-української війни на території Запорізької області	145
Любич О.	Комплектування армії Російської імперії у другій половині ХVІІІ- на початку ХІХ ст. (на матеріалах Чернігівської губернії)	147
Філіпенко А.	Історико-правовий аналіз становлення протипожежної безпеки в Україні	151
Харламов М.	Керівний склад служби пожежної охорони в містах УСРР у 1931-1934 роках	155

СЕКЦІЯ 10. ІСТОРІЯ МАС-МЕДІА: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

Вітенко І.	Питання збереження національної ідентичності українців на території РФ на початку ХХІ століття	159
Ісаєва А.	Діаспорна преса як чинник утвердження української державності та національної ідентичності	162

7. Алєнкін С. В. Институт чрезвычайного положения – исключительный правовой режим обеспечения безопасности государства. *Право и безопасность*. 2004. №4 (13). URL: http://dpr.ru/pravo/pravo_10_9.htm.
8. Полный сводъ законовъ Россійской имперіи в 2-х книгах / подъ редакціей Добровольского А. А. Книга 2, Тома IX-XVI. С.-Петербургъ, 1911. 4679 с.
9. Полный сводъ законовъ Россійской имперіи в 2-х книгах / подъ редакціей Добровольского А. А. Книга 1, Тома I-VIII. С.-Петербургъ, 1911. 3523 с.
10. Об организации государственных мер борьбы с огнем: Декрет СНК РСФСР от 17 апреля 1918 г. *Известия*. 1918. 21 апреля.
11. Кончаев Б. И., Скрябин М. Е. В борьбе с огнем (Страницы истории). Л.: Стройиздат, ленингр. отделение, 1984. 243 с.
12. Ильин В., Паскевич Д. От ГУПО НКВД СССР – до ГУГПС МЧС России. *Пожарное дело*. 2004. №7. С. 11–14.

Михайло Харламов,
*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін,
Національний університет цивільного захисту України
(м. Харків)*

КЕРІВНИЙ СКЛАД СЛУЖБИ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ В МІСТАХ УСРР У 1931-1934 РОКАХ

В умовах зростаючої зацікавленості істориків-науковців та пересічних громадян історією силових відомств України питання формування особового складу пожежно-рятувальної служби, в тому числі й керівного, в період становлення тоталітаризму в УСРР мають беззаперечну наукову актуальність.

Метою дослідження є характеристика керівного складу служби пожежної охорони в містах УСРР в першій половині 1930-х років, визначення особливостей його роботи. Необхідно зазначити, що проблеми формування та діяльності керівного складу служби пожежної охорони в містах УСРР у 1931-1934 роках не знайшли докладного відображення у вітчизняній історіографії і є «білою плямою» української історичної науки, чим і визначається необхідність дослідження даної проблеми.

Влітку 1931 року урядом УСРР були ухвалені та затверджені нові правила організації і діяльності пожежних колективів у містах України. Захист українських міст від вогню повністю покладався на міську пожежну команду, яка могла мати кілька вогнеборчих підрозділів у окремих частинах міста. Кількість членів пожежного колективу, склад обозу вогнеборчої частини, загальне число дружин і варт залежали від регіональних умов та особливостей пожежної безпеки будинків та споруд у конкретних містах. Керував системою пожежної безпеки начальник пожежної охорони міста. Цей керівник мав значні службові повноваження та посадові обов'язки: управляв, контролював,

спостерігав за станом боротьби з пожежами та профілактикою займань на усіх підприємствах та установах, що розташовувалися в межах міста. Він же і регулював роботу вогнеборчих колективів міста [4, арк. 5 зв]. Начальник пожежорони міста був спеціальним і повноважним представником органів пожежного нагляду держави у містах, який працював відповідно до наказів та розпоряджень НКВС УСРР про спільну діяльність між Головним управлінням комунального господарства УСРР та іншими республіканськими установами та організаціями.

Керівник пожежорони займався розробкою технічної та матеріальної документації з питань пожежної безпеки свого міста, узгоджував її зі спеціальними профільними відомствами та організаціями, контролював процес реалізації затверджених планів після узгодження з обласним та республіканським керівництвом. Проекти необхідних постанов міських рад з попереджувальних заходів щодо боротьби з вогнем також розроблялися керівником пожежорони міста. Після того як вони ухвалювалися рішеннями міських органів самоврядування, він контролював та перевіряв те, як ці рішення виконуються. Начальник вогнеборчої служби міста управляв діяльністю підпорядкованих йому органів державного пожежного нагляду; контролював процеси обстеження протипожежного стану господарств усіх форм власності на території міста; надавав інструкції, щодо впровадження превентивних протипожежних заходів у обстежених установах та організаціях; встановлював конкретні строки усунення проблемних питань у галузі пожежної безпеки [3, арк. 57].

Важливою сферою відповідальності начальника пожежної охорони міста була робота з вогнеборчими колективами та організаціями. Керівник пожежної служби міста перевіряв та інструктував колективи пожежників; вимагав від підпорядкованих посадових осіб звіти про діяльність, акти обстежень місць пожеж та оглядів у сфері пожежної охорони, запрошував для пояснень начальників вогнеборчих частин міста та інших підлеглих борців з пожежами; вів ділове листування з установами та підприємствами міста з проблем пожежної безпеки; вів розробку проектів штатів співробітників вогнеборчої служби, формував персональний склад вогнеборчих дружин, перевіряв практичні знання, вміння та навички у міських вогнеборців; займався розробкою місцевих правил та статутів несення вогнеборчої служби та бойової роботи на пожежах; управляв питаннями організації роботи на пожежах пожежних організацій різного підпорядкування; наглядав за процесами постачання харчових продуктів для пожежників, розпоряджався кредитами, виділеними на вогнеборчу справу у місті [4, арк. 6].

Голова пожежної команди міста був учасником різного роду з'їздів, конференцій та зборів, у тому числі зібрань будівельних організацій з проблем пожежної охорони, різноманітних комісій у справах пожежної безпеки, технологічних нарад при земуправліннях з питань вогнестійкого будівництва та планування у селах; скликав місцеві наради, збори і з'їзди з проблем вогнеборчої справи; здійснював організацію та управління міськими курсами з підготовки пожежників, вживав важливих заходів щодо поширення серед

міського населення необхідних знань з пожежної безпеки, видаючи відповідні книги, газети і плакати. Керівник міських вогнеборців був зобов'язаний також вести розслідування, складати службові протоколи на людей, які були звинувачені у порушенні затверджених протипожежних норм з метою притягнення їх до відповідальності згідно законів УСРР. Він приймав скарги від мешканців міста й різних організацій на дії або бездіяльність вогнеборчих органів та співробітників пожежної охорони, у затвердженому порядку карав винних [2, с. 216].

Також голова пожежної служби міста допомагав, у межах своїх обов'язків, приватним та юридичним особам і установам, що зазнали збитків від пожеж, нагороджував вогнеборців, що відзначилися бездоганною службою, допомагав веденню справ вогнеборчої документації та статистики. Як особа, що перебувала на відповідальній роботі, керівник міської вогнеборчої служби користувався службовим телефоном, що був встановлений як на робочому місці, так і у нього вдома, а також міг цілодобово викликати службовий транспорт (шофера з автомобілем або кучера з кіньми), для швидкого реагування та управління вогнеборчими справами.

Очевидно, що на керівника міської пожежної служби покладалася вкрай велика кількість обов'язків. З огляду на це, у великих містах зі значною кількістю населення начальникові пожежної служби міста призначали помічників або заступників, а саме місто ділили на зони, відповідно до кількості останніх. На заступників і покладалася відповідальність за пожежну безпеку в цих зонах. Заступники працювали згідно затверджених наказів та інструкцій, виконували обов'язки голів вогнеборчої дружини міста у підконтрольному їм ареалі, відповідали перед начальником пожежної служби, який займався координацією роботи своїх помічників на місцях. Останні також займалися контролем діяльності керівників пожежної охорони міських районів. Помічники проводили організаційну роботу з розробки та проведення навчальних занять з особовим складом вогнеборчих частин міста; розробляли документи з бойової вогнеборчої підготовки, займалися складанням *«звітних навчальних наказів на зимовий та літній періоди, надаючи цільові інструкції та установи на майбутній період»*; складали освітні програми для проведення занять з особовим складом вогнеборчих частин; особисто стежили за бойовою та професійною майстерністю борців з вогнем у пожежних частинах; здійснювали облік наочних навчальних засобів та приладів і постачали останні пожежникам згідно затверджених планів та кошторисів [3, арк. 59].

До керівного складу пожежної служби міст в УСРР у досліджуваний період іноді призначали спеціальних заступників начальника пожежної служби міста з навчальної частини. У такому випадку з обов'язків помічника начальника пожежної охорони міста виключалися аспекти освітньої підготовки пожежників. На помічника з навчальної роботи покладалася наступні обов'язки:

1. Спостерігати за станом підготовки вогнеборчих команд за конкретними програмами.
2. Розробляти програми освітньої та професійної підготовки.

3. Управляти питаннями підготовки та освіти особового складу вогнеборчих частин.

4. Складати та затверджувати статuti, циркуляри, інструкції з усіх питань, що пов'язані із професійною підготовкою особового складу вогнеборчих частин.

5. Готувати та проводити регулярні наради зі старшинським особовим складом вогнеборців по навчальній частині.

6. Проводити інспекції та давати інструкції вогнеборчим частинам щодо проведення навчальних програм та планів. [4, арк. 6 зв].

У великих містах начальник пожежної служби мав також і заступників з господарчої частини, до сфери управління яких відходили господарчо-технічні питання роботи вогнеборчої команди міста. Останні контролювали процеси постачання, обліку, розподілу господарського майна і матеріалів у вогнеборчій команді міста, випрацьовували норми матеріального забезпечення в усіх видах пожежного господарства, спостерігали за належним станом автомобільного, кінного, господарчого вогнеборчих обозів, контролюючи доцільність ведення зазначеного господарства і безперебійність та ефективність його роботи [3, арк. 60].

З 1930 року в усіх воєнізованих пожежних командах та професійних міських вогнеборчих дружинах республіки було впроваджено посаду політичного керівника – політрука. Ця посада також входила до керівного складу пожежної служби міст. Політрук керував політико-виховною роботою серед особового складу та очолював партійну організацію міських вогнеборців [1, с. 211].

Таким чином, керівний склад служби пожежної охорони в містах УСРР у 1931–1934 роках був досить різноманітним. Начальник пожежної охорони міста відповідав за загальний стан пожежної безпеки. У великих містах йому допомагали здійснювати цю функцію заступники. Існували також посади спеціальних заступників з окремих сфер системи пожежної охорони, зокрема навчальної та господарчої. Окремо слід виділити посаду політрука, як невід'ємну складову командного складу радянських військових та воєнізованих формувань.

Список джерел та літератури:

1. Смирнов Г.В. Историческая хроника пожарной охраны Луганска. Луганск : Издательство «Лугань», 1996. 415 с.
2. Харламов М. І. Становлення та розвиток системи пожежної безпеки в УСРР у 1918-1934 р.: монографія. Харків: НУЦЗУ; ФОП Панов А. М., 2019. 388 с.
3. Документи про нормування зарплати робітникам невоєнізованої пожежної охорони (постанови, звіти, угоди, кошториси, листування). Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ (далі – ЦДАВО України). Ф. 2623. Оп. 1. Спр. 6207, 159 арк.
4. Статут внутрішньої служби в професійних пожежних організаціях. ЦДАВО України. Ф. 2623. Оп. 1. Спр. 6509, 38 арк.